

призначена судом за такі види злочинів. Крім того, передбачаються поступки тим обвинуваченим, які, учинивши кримінальний проступок, не лише визнають свою винуватість, а й погоджуються на спрощене чи заочне провадження та, крім цього, відмовляються від реалізації своїх прав під час вивчення судом матеріалів.

Література

1. Закон України "Про засади внутрішньої і зовнішньої політики" від 01 липня 2010 року № 2411-VI / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. - [Електронний ресурс]: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.
2. Указ Президента України від 12 березня 2013 року № 127/2013 "Про введення в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 12 березня 2013 "Про невідкладні заходи щодо європейської інтеграції України"" / Офіційний веб-портал Президента України. - [Електронний ресурс]: <http://www.president.gov.ua/ru/documents/15520.html>.
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 березня 2014 року № 113-р "Про скасування розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2013 року № 905" / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. - [Електронний ресурс]: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/113-2014-%D1%80>.
4. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2013 р. № 905-р "Питання укладання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної

енергії і їх державами - членами, з іншої сторони" / [втратило чинність] / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. - [Електронний ресурс]: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/905-2013-%D1%80>.

5. Молдован В.В. Молдован А.В. Судустрой. Україна, Велика Британія, Російська Федерація, США, ФРН, Франція. Судові органи ООН. [текст]: Навч. посіб. / В.В. Молдован, А.В. Молдован - К.: Центр учбової літератури, 2013. - 364 с.
6. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. 2-е вид. перероб. й доп.: Навч. посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2008. - 730 с.
7. Калиновский К.Б. Уголовный процесс современных зарубежных государств: Учебное пособие / К.Б. Калиновский - Петрозаводск: ПетрГУ, 2000. - 55 с.
8. Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран / В.Е. Чиркин - М.: Юрист, 1997. - 568 с.
9. Гуценко К.Ф. Уголовный процесс западных государств / К.Ф. Гуценко, Л.В. Головкин, Б.А. Филимонов. - М.: ИКД „Зерцало-М“, 2001. - 480 с.
10. Филимонов Б.А. Основы уголовного процесса Германии / Б.А. Филимонов. - М.: МГУ, 1994. - 104 с.

*Власова Г.П.,
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального процесу та
криміналістики
Національної академії прокуратури України
Надійшла до редакції: 19.12.2014*

УДК 343.37.7

ПОНЯТТЯ НЕЗАКІНЧЕНОГО ЗЛОЧИНУ ТА ЙОГО ВИДИ, ВІДМІННІСТЬ ВІД ДОБРОВІЛЬНОЇ ВІДМОВИ ВІД ЗЛОЧИНУ

*Грищенко О.А.,
Томило В.В.*

З'ясування поняття незакінченого злочину, його видів. Визначення відмінності готування від злочину та добровільної відмови від злочину.

Ключові слова: незакінчений злочин, добровільна відмова, готування до злочину, замах на злочин, стадії вчинення злочину.

Вьяснение понятия неоконченного преступления, его видов. Определение различия подготовки преступления и добровольного отказа от преступления.

Ключевые слова: неоконченное преступление, добровольный отказ, подготовка к преступлению, покушение на преступление, стадии совершения преступления.

The elucidation of the concept of an unfinished crime, its species. Determination of differences training crimes and voluntary renunciation of the crime.

Keywords: uncompleted crime, voluntary withdrawal, preparation of a crime, attempted crime, the stage of the crime.

Відповідно до ч. 1 ст. 1 КК України одним із завдань кримінального законодавства є запобігання злочинів. Кращим способом охорони прав і свобод людини й громадянина є своєчасне попередження вчинення злочинів; їх запобігання на ранніх стадіях учинення. Для цього законодавець і сформулював у Розділі 3 Кримінального кодексу положення про

незакінчений злочин. Учinenня злочину з прямим умислом характеризується наявністю у своєму розвитку етапів готування й замаху. У разі своєчасного виявлення та запобігання подальшого розвитку злочинного діяння можливе запобігання настання злочинних наслідків. Однак ці норми (особливо норми про готування до злочину) на сьогодні не повною мірою виконують покладені на них завдання.

У чинному КК України визначається поняття незакінченого злочину, його види, поняття закінченого злочину, а також добровільна відмова при незакінченому злочині. Законодавець знижує рамки відповідальності за підготовчі дії, однак, на наш погляд, необхідна подальша декриміналізація підготовчих дій. Невідповідність між реальним ступенем суспільної небезпечності посягань і комплексом заходів державного примусу, що використовуються для охорони суспільних відносин, призводить до того, що на практиці кримінальні справи за підготовчі діяння відсутні. Відсутність комплексного дослідження кримінально-правового інституту незакінченого злочину після прийняття КК 2001 року створює певні складнощі при практичному вирішенні кримінальних справ. Існує потреба нового, більш повного дослідження проблем незакінченого злочину та кримінальної відповідальності за його вчинення.

Також необхідно відзначити, що судова практика характеризується проблемами, пов'язаними із кваліфікацією незакінчених злочинів, установленням їх ознак у фактично скоєних діяннях, призначенням

© О.А. Грищенко, В.В. Томило 2015

покарання за готування і замах.

Значення незакінченого злочину відіграє важливу роль в практичній діяльності судів і займає особливе місце в системі кримінального права.

Незважаючи на те, що теоретична розробка проблеми незакінченої злочинної діяльності розпочалася ще в XIX столітті, зокрема О.Ф. Кістяківським, А.Н. Круглевським, М.Д. Сергієвським, в юридичній науці досі не сформовано єдине розуміння цієї кримінально-правової категорії, і насамперед з позиції точного й однозначного її трактування та застосування в практиці діяльності правоохоронних органів. Скоріше, навпаки, більшість питань є дискусійними.

Дослідженню найбільш спірних проблем цієї теми присвятили свої роботи такі вчені, як Ю.В. Александров, Є.В. Благов, М.В. Гринь, М.Д. Дякур, В.А. Клименко, А.П. Козлов, П.С. Матишевський, Н.В. Маслак, А.О. Пінаєв, М.П. Редін, О.І. Сітнікова, Л.З. Тадевосян, М.П. Тихий, М.В. Феоктистов, П.Л. Фріс та інші.

Відповідно до викладеного можна зробити висновок як про невдачі законодавчих положень про незакінчений злочин, так і про наявність труднощів у кримінально-правовій оцінці складів готування і замаху на практиці.

Указані обставини виступають причиною необхідності проведення комплексного наукового аналізу незакінченого злочину та розробки шляхів вирішення наявних на цей момент проблем, виходячи з історичного досвіду кримінального права.

Діяльність особи з реалізації злочинного наміру може призвести до одного з наступних, що мають різне юридичне значення, наслідків: 1) до закінченого злочину; 2) до готування до виконання тяжкого або особливо тяжкого злочину; 3) до замаху на злочин будь-якої тяжкості; нарешті, 4) до припинення до її завершення актом добровільної відмови особи від злочину. Коли в кримінальному законодавстві йдеться про відповідальність за незакінчений злочин, то маються на увазі другий і третій випадки. А саме, коли діяльність особи з реалізації злочинного наміру була остаточно припинена через незалежні від цієї особи обставини. На стадії створення умов для виконання тяжкого або особливо тяжкого злочину до початку виконання злочину - готування до злочину, або на стадії виконання злочину будь-якої тяжкості до моменту "наповнення" всіма ознаками складу злочину, передбаченого Особливою частиною КК України (тобто при умові не доведення злочину до кінця) - замах на злочин.

У спеціальній літературі щодо незакінченого злочину поширене поняття "попередня злочинна діяльність". Стосовно замаху на злочин, на наш погляд, це невірно, тому що саме поняття "попередня діяльність" означає щось, що передує чому-небудь [1, 499]. Необґрунтоване віднесення деякими вченими до стадій здійснення злочинного наміру закінченого злочину привело їх, на нашу думку, до безпідставного міркування про те, що "попередня злочинна діяльність саме випереджає закінчення злочину і здійснюється для цього. Особа, яка навмисно вчиняє злочин, ніколи не ставить своєю метою обмежитися готуванням до злочину або замахом на нього, а прагне здійснити закінчений злочин. Але для цього їй у ряді випадків якраз і треба здійснити, що передує цьому етапу, готування і замах (або одне з них)" [2, 256].

Ми не згодні також з доводами В.Д. Іванова щодо готування до злочину, який вважає, що "готування і

замах не передують злочинній діяльності, а так само, як і закінчений злочин, є суспільно небезпечною злочинною діяльністю. Тому готування і замах, будучи злочином, також як і закінчений злочин, не є попередньою діяльністю" [3, 140].

Раніше діюче кримінальне законодавство не давало визначення поняття незакінченого злочину, але зі ст. 15 КК УРСР 1960 року можна зробити висновок, що під незакінченим злочином законодавець розумів готування до злочину і замах на злочин. У новому КК України прямо сказано, що незакінченим злочином визнаються готування до злочину і замах на злочин (ч. 2 ст. 13 КК). Однак деякі автори, як видається, безпідставно відносять до видів незакінчених злочинів добровільну відмову від злочину [4, 117; 5, 73; 6, 307-308]. Так, А.П. Козлов аргументує це тим, що "незакінчена злочинна діяльність виражається не тільки в поведінці, яка припиняється, але й у добровільній відмові" [6, 308]. Цей довід, ми вважаємо, не може бути прийнятий, оскільки він сам по собі (без урахування суті добровільної відмови від злочину) таким не є.

Отже, наше бачення, по-перше, прямо впливає із формулювання ч. 2 ст. 13 КК України. По-друге, при добровільній відмові від злочину, скоєному особою, відсутній склад як закінченого, так і незакінченого злочину (готування до злочину або замаху на злочин). Як видно з тексту ст. 13 КК України, законодавче визначення поняття незакінченого злочину в кодексі відсутнє, законодавець виділяє лише види такого.

З небагатьох розгорнутих визначень поняття незакінченого злочину, вироблених наукою кримінального права, слід виділити визначення, надане І.С. Тишкевичем: "Під незакінченим злочином слід розуміти таку умисну суспільно небезпечну діяльність, яка містить у собі лише частину ознак складу даного злочину внаслідок неповного розвитку його об'єктивної сторони" [7, 27.]. На наш погляд, недоліком цього визначення є те, що його автор виходить із тотожності суб'єктивної сторони закінченого й незакінченого злочинів [7, 21-22]. Однак, розглядаючи питання про розмежування замаху і закінченого злочину, І.С. Тишкевич писав: "Від закінченого злочину замах відрізняється неповним виконанням об'єктивної сторони злочинного діяння. По об'єкту же, суб'єкту й суб'єктивній стороні замах повністю з ним співпадає" [7, 109]. Позиція цього автора співзвучна з позицією Т.В. Церетелі, яка писала: "У той час як у закінченому злочині об'єктивна та суб'єктивна сторони діяння перебувають у рівновазі, при незакінченому злочині є недорозвинення об'єктивної сторони в порівнянні з суб'єктивною" [8, 323].

Видається, що В.Д. Іванов правильно зазначав, що "внутрішня (суб'єктивна) характеристика посягання при замахи дозволяє відмежовувати його від закінченого злочину. Якщо при замахи суб'єктивна сторона залишається незавершеною, то при закінченому злочині її розвиток завершився. Задум винного тут реалізується повністю, оскільки він досягає бажаного результату, а при замахи - ні" [9, 17]. Додамо, що суб'єктивна сторона готування до злочину різко відрізняється від суб'єктивної сторони закінченого злочину внаслідок ще більшої її нерозвиненості на першій стадії здійснення злочинного наміру. Правильно, на наш погляд, зазначає В.М. Кудрявцев: "У дії і бездіяльності об'єктивна та суб'єктивна сторони знаходяться в тісній нерозривній єдності...", а "суб'єктивна сторона розвивається в часі так само, як об'єктивна сторона розвивається в часі і

просторі...” [10, 16-17].

Разом з тим, В.П. Мальковим висловлено думку про те, що “визначальним суб’єктивним елементом того й іншого (готування до злочину і замаху на злочин) є поняття мети: і готування, і замах кваліфікуються залежно від мети суб’єкта, тобто від того, що він прагнув досягти, а зовсім не від умислу, якого на даних стадіях взагалі не існує, оскільки немає наслідків” [11, 94].

З думкою В.П. Малькова не можна погодитися. По-перше, у суб’єктивній стороні і готування до злочину, і замаху на злочин мети без вини попросту бути не може (адже вина - обов’язкова ознака будь-якого злочину, зокрема й незакінченого). По-друге, при готуванні до злочину в особи є прямий умисел на вчинення дій (бездіяльності), що створюють умови для подальшого (на стадії виконання злочину) виконання конкретного злочину: особа усвідомлює, що виконувани дії (бездіяльність) мають суспільно небезпечний характер, створюють умови для виконання в майбутньому конкретного злочину, і з цією метою здійснює вказані дії (бездіяльність). При цьому прямий умисел в повному обсязі особою лише презюмується. У суб’єктивній стороні замаху на злочин прямий умисел особи отримує подальший розвиток, але залишається незавершеним. До того ж А.Н. Трайнін писав: “Як готування, так і замах, як було зазначено вище, можливі лише в умисних злочинах. Отже, елемент складу, що характеризує суб’єктивну сторону, умисел (далі А.Н. Трайнін уточнює - прямий умисел) на вчинення злочину - однаково необхідний як для приготування, так і для замаху” [12, 312-313].

У розглянутому ракурсі представляється необхідним уточнити позицію В.П. Малькова щодо відсутності наслідків при готуванні і замаху. Обов’язковими елементами об’єктивної сторони складів будь-яких, зокрема закінчених і незакінчених, злочинів є: суспільно небезпечні дії (бездіяльність), наступ (або небезпека настання) суспільно небезпечних наслідків, причинний зв’язок між суспільно небезпечними діями (бездіяльністю) і настанням (або можливістю настання) суспільно небезпечних наслідків. У незакінчених злочинах якраз є небезпека настання суспільно небезпечних наслідків: при готуванні до злочину - створення можливості подальшого заподіяння суспільно небезпечних наслідків, при замаху на злочин - можливість заподіяння суспільно небезпечних наслідків. Тому незакінчені суспільно небезпечні дії підпадають під поняття злочину (ч. 1 ст. 11 КК України) і тягнуть за собою кримінальну відповідальність (ч. 1 ст. 2 КК України).

Інше визначення поняття незакінченого злочину дав А.П. Козлов, запропонувавши розуміти під ним перервану на тій чи іншій стадії розвитку злочинну діяльність [6, 349]. Це визначення, на нашу думку, також не можна визнати обґрунтованим. Оскільки воно охоплює поряд з карними і не карані підготовчі до злочину дії (бездіяльність).

Стосовно складів злочинів, передбачених Особливою частиною КК України, поняття незакінченого злочину можна сформулювати так: “Злочин визнається незакінченим, якщо в діяльності особи з реалізації злочинного наміру містяться всі ознаки складу готування до злочину або неповного або повного замаху на злочин, передбачений Особливою частиною цього кодексу” (ч. 1 ст. 13 КК).

Умисне створення особою умов для виконання злочину, не доведене до початку виконання злочину з незалежних

від цієї особи обставин, отримало в кримінальному законодавстві назву “готування до злочину” одного з двох видів незакінченого злочину.

У процесі здійснення другої стадії злочинного наміру утворюється або закінчений злочин, або неповний чи повний замах на злочин, або добровільна відмова від злочину. Умисне створення умов для вчинення злочину, поєднане з виконанням злочину, якщо при цьому злочин не було доведено до кінця з незалежних від цієї особи обставин, отримало в кримінальному законодавстві назву “замах на злочин”. (Слід зазначити, що не сприяють правильному розумінню поняття “замах на злочин” засоби масової інформації, у виданнях яких рясніють виразу “замах зірвано”, “підготовка замаху”, “готувався замах”, “замах не вдався”, “намір вчинити замах”, “спроба замаху”, “попередили замах”, “невдалий замах”, “запобігли спробі замаху”, “замах було попереджено” тощо). Остаточне і з власної волі особи припинення умисного створення умов для виконання злочину, або припинення виконання злочину, якщо ця особа в зазначених випадках усвідомлювала можливість доведення злочину до кінця, отримало в кримінальному законодавстві назву “добровільна відмова від злочину”. Відзначимо, добровільна відмова від злочину може бути як на стадії умисного створення умов для виконання злочину, так і на стадії виконання злочину.

У процесі здійснення злочинного наміру ми вважаємо за необхідне виділяти три дуже важливих у психологічному відношенні моментів, що якісно по-різному характеризують суспільну небезпеку скоєного особою: перший - це початок умисного створення умов для виконання злочину, другий - це напад на об’єкт злочину з метою заподіяння йому суспільно небезпечної шкоди, поєднане з умисними діями (бездіяльністю) особи, безпосередньо спрямованими на виконання злочину, третій - це безпосереднє приведення навмисного у виконання. Відповідно, злочинна діяльність, яка не вдалася, з незалежних від цієї особи обставин, на зазначених стадіях і фазах є незакінченим злочином: готуванням до злочину (з моменту початку умисного створення умов для виконання злочину до моменту його закінчення), неповним замахом на злочин (з моменту початку стадії виконання злочину до посягання на об’єкт злочину з метою заподіяння йому суспільно небезпечної шкоди включно) або повним замахом на злочин (безпосереднє приведення навмисного у виконання, що не завдало суспільно небезпечної шкоди). “Умисне вчинення злочинної дії, якщо подальшого розвитку причинного зв’язку і не відбулося, означає наявність закінченого замаху на злочин” [10, 78].

Однак А.І. Ситникова, Г.В. Назаренко стверджують, що готування і замах є незакінченими внаслідок вчинення деліктами і пропонують нібито свою концепцію незакінчених внаслідок деліктів [13, 54-55]. Ми вважаємо, нами переконливо доведено, що незакінчені кримінально-правові делікти не можуть бути внаслідок вчинення. Сама ж концепція видів злочинів за ступенем їх завершеності, “що висувається” зазначеними авторами під іншою назвою, запропонована М.П. Редінін ще в 1997 році [14, 111-121].

Зазначені висновки мають принципове значення для формулювання кримінально-правових понять “готування до злочину”, “повний замах на злочин”, “добровільна відмова від злочину” і встановлення ступеня караності за їх вчинення

або виключення кримінальної відповідальності (при добровільній відмові від злочину).

Таким чином, пропонуємо: “Видами (Вид - 1. Підрозділ у систематиці, що входить до складу вищого розділу - роду. 2. Різновид, тип) [1, 70] незакінченого злочину визначати готування до злочину, неповний замах на злочин, повний замах на злочин” (ч. 3 ст. 13 КК).

Переходячи до питання про відмінність незакінченого злочину від добровільної відмови від злочину, необхідно зупинитися на юридичному аналізі цього інституту кримінального права.

Сучасна конструкція добровільної відмови від злочину містить дефініцію і його правову природу. “Добровільною відмовою є остаточне припинення особою за своєю волею готування до злочину або замаху на злочин, якщо при цьому вона усвідомлювала можливість доведення злочину до кінця” (ч. 1 ст. 17 КК). “Особа, яка добровільно відмовилася від доведення злочину до кінця, підлягає кримінальній відповідальності лише в тому разі, якщо фактично вчинене нею діяння містить склад іншого злочину” (ч. 2 ст. 17 КК).

Надане визначення добровільної відмови від злочину представляється неточним і неповним. По-перше, поняття “добровільна відмова від злочину” і “готування до злочину” є суперечливими, а тому одне через інше визначати не можна. По-друге, на нашу думку, необґрунтовано звужена сфера дії інституту добровільної відмови від злочину. Адже він можливий і в разі, коли особа виконала всі дії (бездіяльність) щодо здійснення свого злочинного задуму, але злочин ще не було доведено до кінця. Н.С. Таганцев у зв'язку з цим, вважаємо, правильно писав: “Звичайно, там, де винний зробив усе, що було потрібно або що він вважав за потрібне, уже не можна говорити про добровільне припинення діяльності; але це ще не усуває можливості впливу зміни напрямку волі на юридичну властивість учиненого, бо тоді можна говорити про запобігання злочинних наслідків діяльності або навіть за відомих умов про не відновлення злочинної діяльності, що опинилася невдалою, тощо. Одним словом, визначаючи замах як недовершене здійснення злочинного наміру, ми можемо, поруч з добровільно залишеним замахом, говорити про добровільно не довершене злочинне діяння” [15, 314]. Справді, що означає вислів “доведення злочину до кінця”? Він означає наявність у скоєному особою всіх ознак складу закінченого злочину (включаючи причинний зв'язок і фактичне настання суспільно небезпечної шкоди).

Однак, наприклад, К.А. Панько заперечував можливість добровільної відмови від злочину після виконання особою всіх, на її (особи) думку, необхідних умисних дій (бездіяльності), безпосередньо спрямованих на вчинення злочину. Таке рішення він мотивує переважно тим, що при закінченому замаху у винного відсутня свідомість можливого продовження злочинної діяльності. Бо все, що залежало від суб'єкта злочину, все, що він уважав за необхідне зробити для досягнення злочинного результату, ним уже скоєно [16, 67]. Аналогічну позицію займав І.С. Тишкевич. Він писав: “У випадках закінченого замаху добровільна відмова виключається, тому що винним уже здійснені всі дії, які він уважав необхідними для приведення свого наміру у виконання” [7, 226].

Позиція К.А. Панько, І.С. Тишкевича заснована на неправильному тлумаченні поняття “доведення злочину до кінця”. Правильність нашої позиції підтверджується

змістом поняття “суспільно небезпечне діяння”, використаного законодавцем у ч. 1 ст. 11 КК РФ, і включає в себе суспільно небезпечні дії (бездіяльність), причинний зв'язок і суспільно небезпечну шкоду. І якщо ця особа активною поведінкою (шляхом усунення причини) запобіжить настанню суспільно небезпечної шкоди - це також є добровільна відмова від злочину. Видається, що В.Н. Кудрявцев правильно писав: “Коли дія (бездіяльність) закінчилася, але злочинні наслідки ще не настали (наприклад, суб'єкт зробив постріл, але куля ще не потрапила в ціль), об'єктивну сторону злочину ще не можна визнати закінченою” [10, 16]. Проте до цих пір багато авторів пишуть про “можливість добровільної відмови під час приготування і замаху” [17, 62], що неприпустимо, оскільки готування до злочину, замах на злочин, закінчений злочин, добровільна відмова від злочину - взаємовиключні поняття.

Ми вважаємо, що головне для констатації добровільної відмови від злочину в кожному конкретному випадку - це з власної волі особи усунення породженої самою особою причини. І тим самим фактичне запобігання настанню суспільно небезпечної шкоди при усвідомленні цією особою можливості доведення злочину до кінця. І якщо особа з власної волі не усунула породженої ним причини і тим самим не запобігла настанню суспільно небезпечної шкоди, то вчинене цією особою є замахом на злочин.

Як вірно зазначає Н.Ф. Кузнєцова, “добровільна відмова від злочину виключається у двох випадках: коли вже настав злочинний результат (закінчений злочин) і коли злочинний результат уже не настав через незалежні від винного причини (готування до злочину або замах на злочин)”. Додамо, що такий висновок, як уже зазначалося, заснований на тому, що поняття “закінчений злочин”, “готування до злочину”, “замах на злочин”, “добровільна відмова від злочину” є суперечливими.

Важливою ознакою розглянутого відмови є його остаточність, тобто суб'єкт повинен повністю і остаточо припинити здійснення злочинного наміру й не допустити настання суспільно небезпечної шкоди. Лише наявність у припиненій до настання суспільно небезпечної шкоди діяльності особи з реалізації злочинного наміру всіх трьох названих ознак у сукупності (добровільності, остаточності, усвідомлення можливості доведення злочину до кінця) дозволяє говорити про наявність добровільної відмови цієї особи від злочину.

Викладене дозволяє запропонувати наступне формулювання розглянутого нами поняття: “Добровільною відмовою від злочину визнається остаточне і з власної волі особи припинення умисного створення умов для виконання злочину, або припинення виконання злочину, якщо ця особа в зазначених випадках усвідомлювала можливість доведення злочину до кінця”.

Установлення того, що усвідомлювала особа: можливість або неможливість доведення злочину до кінця, і становить головну трудність при відмінності добровільної відмови від вимушеної. І тут слід погодитися з доводами Н.Ф. Кузнєцової, яка вважає, що “як будь-яка можливість, усвідомлювана особою під час добровільної відмови, вона варіює за ступенем імовірності її реалізації. Наскільки конкретна ступінь імовірності завершення злочину усвідомлюється особою питання факту” [18, 178].

У літературі напередодні прийняття нового КК України висловлювалася пропозиція про віднесення добровільної

відмови від злочину до видів звільнення від кримінальної відповідальності (з поширенням на нього всіх тих правових наслідків, які пов'язані з іншими видами звільнення від кримінальної відповідальності). Нам видається, що законодавець правильно не сприйняв цю пропозицію, оскільки за своєю юридичною природою добровільна відмова від злочину не може бути віднесена ні до видів звільнення від кримінальної відповідальності і від покарання, ні до обставин, що виключають злочинність діяння.

Отже, основна відмінність незакінченого злочину від добровільної відмови від злочину полягає в причинах, що послужили підставою для не доведення злочину до кінця: під час незакінченого злочину - це обставини, які не залежать від особи; під час добровільної відмови від злочину - це власна воля особи під час усвідомлення нею можливості доведення злочину до кінця.

Злочин визнається незакінченим, якщо в діяльності особи з реалізації злочинного наміру містяться всі ознаки складу готування до злочину або неповного або повного замаху на злочин, передбачений Особливою частиною КК України. Видами незакінченого злочину є готування до злочину, неповний замах на злочин, повний замах на злочин. Добровільною відмовою від злочину визнається остаточне і з власної волі особи припинення умисного створення умов для виконання злочину, або припинення виконання злочину, якщо ця особа в зазначених випадках усвідомлювала можливість доведення злочину до кінця. Добровільна відмова від злочину можлива після виконання особою всіх, на її думку, необхідних умисних дій (бездіяльності), безпосередньо спрямованих на виконання "матеріального" злочину і дій (бездіяльності) по безпосередньому приведенню навмисного у виконання. При добровільній відмові від злочину вчинене особою не є незакінченим злочином унаслідок відсутності в скоєному складу злочину. Тому добровільна відмова від злочину - це спеціальний вид виключення кримінальної відповідальності. Основна відмінність незакінченого злочину від добровільної відмови від злочину полягає в причинах, що стали підставою для не доведення злочину до кінця: під час незакінченого злочину - це обставини, які не залежать від особи; під час добровільної відмови від злочину - це власна воля особи під час усвідомлення нею можливості доведення злочину до кінця.

Література

1. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова; РАН, Институт русского языка им. В.В. Виноградова. - 4. изд., доп. - М.: Азбуковник, 1999. - 944 с.
2. Кримінальне право України. Загальна частина: [підручник] / [Ю.В. Александров, В.І. Антипов, М.В. Володько та ін.]; за ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. - 5-те вид., переробл. та допов. - К.: Атіка, 2009. - 408 с.

3. Иванов В.Д. Общее понятие и виды стадий совершения умышленного преступления по законодательству Казахской ССР // Труды Карагандинской ВШ МВД СССР. 1972. Вып. 1. С. 140.
4. Кримінальне право. Загальна частина [підручник] / за ред. А.С. Беніцького, В.С. Гуславського, О.О. Дудорова, Б.Г. Розовського. - К.: Істина, 2011. - 1112 с.
5. Назаренко Г.В. Неоконченное преступление и его виды: монография / Г.В. Назаренко, А.И. Ситникова. - М.: Ось-89, 2003. - 160 с.
6. Козлов А.П. Учение о стадиях преступления / А.П. Козлов. - СПб.: Изд-во "Юридический центр Пресс", 2002. - 353 с.
7. Тишкевич И.С. Приготовление и покушение по советскому уголовному праву (понятие и наказуемость) / И.С. Тишкевич. - М.: Госюриздат, 1958. - 260 с.
8. Церетели Т.В. Причинная связь в уголовном праве. М., 1963. - 382 с.
9. Иванов В.Д. Борьба органов внутренних дел с покушениями на преступления: Учебное пособие. Хабаровск, 1987. - 64 с.
10. Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления. М.: Госюриздат, 1960. - 244 с.
11. Мальков Б.П. Субъективные основания уголовной ответственности // Государство и право. 1995. № 1. С. 91-99.
12. Трайнин А.Н. Состав преступления по советскому уголовному праву / А.Н. Трайнин. М.: Госюриздат, 1951. - 387 с.
13. Назаренко Г.В., Ситникова А.И. От концепции стадий преступления к концепции неоконченных внестадийных деликтов // Современное образование пути и перспективы развития в XXI веке. Материалы 4-ой научно-практической конференции 25 января 2002 г. Орел, СГУ. 2002. С. 54-55.
14. Редин МП. Понятие оконченного и неоконченного преступлений в уголовном законодательстве Российской Федерации // Правоведение. 1997. № 1. - С. 111-121
15. Таганцев Н.С. Русское уголовное право. Лекции. Часть общая / Н.С. Таганцев. - М.: Изд-во Наука, 1994. - Т. 1. - 380 с.
16. Панько К.А. Добровольный отказ от преступления по советскому уголовному праву. Воронеж, 1975. С. 67-69.
17. Ситникова Александра Ивановна. Неоконченное преступление и его виды: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08: Москва, 2001. 190 с.
18. Учебник уголовного права. Общая часть. // Под ред. В.Н. Кудрявцева и А.В. Наумова. М., 1996. - 326 с.

*Грищенко О.А.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права та
кримінології ОДУВС*

*Томило В.В.,
студент магістратури
ОДУВС*

Надійшла до редакції: 25.12.2014

УДК 343.23

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЦТВА

У статті проведено аналіз питань, пов'язаних такими категоріями як "охорона праці", "безпека

виробництва", питань застосування в Україні кримінальної відповідальності за злочини проти безпеки